

VICENÇ VILLATORO

Joaquim Molas i Josep Maria Castellet van compartir moltes coses: l'amistat, la passió per la literatura, una mirada crítica, uns objectius culturals. Cadascú des de la seva pròpia personalitat i amb sengles trajectòries extraordinàries. Van compartir també l'autoria d'una antologia de la poesia catalana publicada als anys seixanta que ha estat al centre de moltes discussions i que ha tingut efectes pràctics sobre l'evolució de la literatura en català.

—**L'antologia *Poesia Catalana del segle XX* publicada l'any 1963 per Edicions 62 és coneguda per tothom com la Castellet-Molas. Vaja, una mena de parella de fet: casats per sempre per una antologia... Com va anar?**

—En aquells moments, en Castellet acabava de publicar *Veinte años de poesía española* i Max Cahner, des d'Edicions 62, li va encarregar que en fes una de poesia catalana. En Castellet ja em coneixia i em va proposar de fer-ho tots dos junts. Jo m'encarregaria més aviat de la poesia fins a la guerra i ell de la de després de la guerra. Ell era més aviat un crític atent a allò que s'estava fent i jo tenia més aviat la perspectiva de l'historiador de la literatura.

—**Cadascú va triar, per tant, els seus, doncs.**

—No, no. Vam discutir molt. Cadascú feia una proposta de noms i de poemes en l'apartat que li corresponia, però tot ens ho llegíem tots dos i després ho comentàvem. I ho discutíem, de vegades molt intensament i molt llargament. Per tant, tot el que hi surt ho assumim tots dos.

—**Va ser una antologia molt intencionada, per dir-ho així, i per tant també molt polèmica.**

—És clar que tenia una intenció. Aquesta era l'encàrrec d'en Cahner. Una intenció política: remoure la cultura catalana. Després de l'enorme hecatombe cultural que va ser la guerra, la cultura catalana va haver de dur a terme en la primera postguerra una política defensiva: salvar el patrimoni, garantir la continuïtat. La pallissa col·lectiva de la guerra va ser molt gran: els que van matar, els que van marxar

En el moment de la mort de Josep Maria Castellet, Joaquim Molas i Batllori (Barcelona, 1930) evoca en una conversa amb Vicenç Villatoro allò que van compartir i el llegat de la figura del crític, editor i escriptor.

“Amb en Castellet, volíem que la cultura catalana guanyés el carrer”

i els que van tornar... Calia un gran esforç per recuperar-se. Als anys seixanta l'objectiu ja era un altre, passar de la defensiva a guanyar el carrer. Remoure la cultura per guanyar el carrer. Són els anys de la nova cançó, de la represa del teatre, de moltes altres coses en aquest sentit... Teníem consciència que el que calia llavors ja era guanyar el carrer per a la cultura catalana.

—**Allò que vau dir uns anys després, a les *Reflexions crítiques sobre***

la cultura catalana: teníem una cultura amb un cap molt gros i un cos molt petit...

—Exacte. El cap, l'alta cultura, el patrimoni, ja s'havia salvat, o s'havia salvat força. Però era desproporcionat amb relació a la força social de la llengua i de la cultura. Faltaven gèneres populars, coses que fossin atractives per a la gent. El que calia ja llavors era fer el cos social més gran.

—**Però l'antologia era també in-**

JORDI PLAY

tencionada estèticament. Vau cano- nitzar –o promoure, si es vol– el realisme social...

—Era intencionada estèticament per- què ho era políticament. Era la intenció estètica que corresponia a la intenció política. No oblidem la naturalesa de l'encàrrec. Però no oblidem tampoc que aquell era el signe dels temps. Estàvem en plena efervescència del neorealisme italià, i així tenia els seus corresponents a la literatura anglesa o francesa. Vam fer allò que corresponia al temps. Potser amb una mica de retard, forçat per les circumstàncies, amb relació a les altres cultures europees, però en la mateixa direcció. Aquesta també era una part de l'encàrrec: renovar, sacsejar, guanyar el carrer i situar la literatura catalana en els mateixos debats i corrents de les grans literatures europees.

—Ara la faríeu igual, l'antologia?

—No, és clar. Una antologia depèn del moment en què es fa i de la intenció

amb la que es fa. Quan amb en Castellet fem anys després altres edicions de l'antologia, amb altres encàrrecs i altres intencions, com la d'Alianza Editorial, resulten diferents. Potser més acadèmiques, més històriques.

—Amb quin criteri faríeu una antologia de la poesia catalana, ara, cinquanta anys després?

—Ara tinc una obsessió. No faria una antologia per períodes, com hem estudiat sempre la literatura catalana: la plenitud, la decadència, la Renaixença... Ara buscaria sobretot la sensació de continuïtat. La cultura catalana té continuïtat, en la història. Amb alts i baixos, no tots els moments són iguals, però no hi ha buits, hi ha una continuïtat, una realitat que flueix.

—Heu subratllat, parlant de l'antologia del 1963, el paper d'en Cahner...

—Sí, és ell qui fa l'encàrrec. I és un dels primers encàrrecs que es fa des d'Edicions 62. En Cahner...

—I en Bastardes...

—Sí, en Max i en Bastardes, tenen al cap un projecte molt important, en part inspirat per en Josep Benet, però que es pot dir que és el projecte de tot un sector del país, que és precisament aquest guanyar el carrer. Per això encarreguen uns quants llibres que busquen aquesta incidència social i política: *Nosaltres, els valencians* d'en Fuster, *Els altres catalans* d'en Candel... L'antologia nostra forma part d'aquest projecte. La creació d'Edicions 62 va ser molt important. En Cahner i en Bastardes van començar venent llibres, després van fer una distribuïdora i, finalment, quan ja coneixien bé el món del llibre, van fer Edicions 62. En Cahner va fer dues coses molt decisives, entre d'altres. Una, la creació d'Edicions 62. L'altra, el seu temps com a conseller de Cultura. Tenia un projecte cultural al cap, com no ha tingut cap altre conseller de Cultura, que jo sàpiga.

—Crear Edicions 62 va ser molt important, però ho sabem sobretot pel que ha estat després la trajectòria de l'editorial, pels fruits que ha donat...

—Però això estava ja en la primera idea. Edicions 62 és la primera editorial industrial en català de la història. Hi havia editorials, projecte editorials, però havien nascut sobretot del me-

cenatge, visible o encobert, i moltes que van néixer després també eren editorials de mecenes. Edicions 62 va ser la primera que es va concebre com una empresa industrial, pensant en la llibreria. Això va ser molt important. I la feina que hi va fer en Castellet de traduir al català el que s'estava fent en les grans literatures, i el que va fer també de donar sortida als escriptors joves de la nova generació... Eren els dos grans objectius programàtics. L'un, construir una cultura catalana de nivell europeu. L'altre, valoritzar i renovar el patrimoni literari català.

—En aquest sentit, té una gran transcendència per a la cultura catalana que en Cahner tingués la visió d'oferir la direcció literària d'aquesta editorial precisament a algú com en Castellet, que per altra banda venia més aviat del món de la literatura en castellà...

—Sí, va ser molt important que l'hi oferís i va ser molt important que en Castellet ho volgués acceptar.

—Vosaltres ja us coneixíeu, amb en Castellet, quan va fer l'antologia junts...

—Sí, però és veritat que veníem de mons diferents. Ell venia més aviat de la crítica literària, jo de la història de la literatura. Ell, literàriament, més aviat del món castellà; jo del català, del món de l'Institut d'Estudis Catalans... Érem diferents i es pot pensar, doncs, que per a certes coses, com l'antologia, érem complementaris. Ens vam conèixer a través d'en Joaquim Horta, el poeta. Ells eren amics, em sembla que d'estimeig i d'infantesa. Jo coneixia l'Horta a través de la impremta de casa seva: hi anava a corregir les proves d'una edició que feia de Milà i Fontanals. L'Horta ens va presentar, em sembla que ens va convidar a dinar a tots dos i vam començar a parlar de literatura, de les nostres lectures, de Faulkner, de Sartre... Vam descobrir que moltes eren les mateixes, i eren unes lectures una mica estranyes en aquells moments, no eren les que feia tothom. A partir d'aquí vam fer una tertúlia, ells dos i jo i altra gent, com nosaltres, una mica estranya. Era una tertúlia de marginals... Fins que jo me'n vaig anar a Anglaterra i ho vaig deixar. Després, a la tornada, ens vam retrobar.

—A més de lectures compartides,

JORDI PLAY

Joaquim Molas compartia amb Castellet no sols objectius culturals sinó també una gran amistat.

també teníeu amb en Castellet un punt de vista compartit, parlant de literatura, unes influències compartides en el mètode d'anàlisi... Lukács, per exemple...

—N'hi havia de compartides, com Lukács o Gramsci... Però d'altres que no ho eren tant. Jo en tenia algunes més relacionades amb el món anglosaxó, com Williams. Ell més aviat del món italià i francès.

—Gramsci! Tant que en parlàvem i tan poc que se'n parla ara!

—Quan es passa dels vuitanta anys

com jo, ja sabem que tot va i tot ve. Que es llegeixen ara uns autors i ara uns altres segons les circumstàncies. Les circumstàncies porten a llegir, de

“En Castellet i jo érem diferents, i per a l'antologia, érem complementaris”

vegades obliguen a llegir, ara una cosa, ara una altra... Però en qualsevol cas Gramsci era molt gran. Va obrir molts camins, per entendre la literatura. I tot allò ho va pensar des de la presó! Té molt mèrit.

—Us veig molt relativista.

—Sí, dec ser força relativista. Però això em sembla molt marxista, tot i que és el contrari del que feien els comunistes ortodoxos i els soviètics... La història com a dialèctica, la tesi i l'antítesi. És Marx, però també és Hegel...

—En algun moment, el tàndem Castellet-Molas va ser considerat el prescriptor del cànon de la literatura catalana. En part per l'antologia del 1963, però també per altres operacions com la MOLC...

—És diferent. La MOLC va ser una altra cosa, tot i que els protagonistes fossin els mateixos. També havia estat una idea d'en Cahner, quan va sortir en castellà aquella col·lecció de la Salvat, tan popular. Havíem de fer en català una col·lecció de gran difusió. Vaig pensar-ne els títols, vaig fer una llista, però va quedar aturat. Uns anys després la iniciativa va revifar i en Castellet com a editor devia trobar la forma i els recursos per tirar-ho endavant. Però en aquest cas la responsabilitat de la tria era meua, la idea havia estat d'en Cahner i la realització va ser d'en Castellet. Jo vaig triar, però també amb unes limitacions. Una, que només podien ser cent volums, tot i que després ho vam ampliar una mica. L'altra, que no tots els textos que volia eren accessibles. Alguns no es van poder incloure perquè no en disposàvem dels drets, com per exemple la *Vida privada* d'en Sagarra.

—Bé, però es continua fent-vos responsables de la fixació del cànon català...

—Això del cànon és una bestiesa. És una cosa que només ens preocupa als catalans, no veig que preocupi els francesos, ni tampoc els espanyols... Jo tinc el meu cànon, tu tens el teu. Cada lector té el seu cànon. I cada època i cada generació fa el seu. Encara que la tradició sigui la mateixa i el patrimoni del passat sigui el mateix, els noms que hi surten van canviant. En els castellans, ara hi surt Góngora, ara no hi surt... Però hi ha uns quants noms que surten sempre. Cadascú fa la seva llista, posem per cas dels castellans, però hi ha uns

“La controvèrsia sobre Josep Pla és una collonada, era llegit a les cases catalanistes”

noms que surten a totes les llistes, de tots els lectors i de totes les èpoques. Góngora o Garcilaso surten o no surten, però Cervantes surt sempre. Aquests són els clàssics. Cada generació té el seu cànon, però hi ha autors que aguanten al llarg dels anys, que són de totes les generacions.

—Podríem dir que són els que sempre pots tornar a llegir, els que sempre et parlen, els que serveixen per a tots els presents...

—Sí, però d'aquests n'hi ha pocs. Shakespeare. Cada dia en algun lloc del món es representa alguna obra de Shakespeare. I no es fa per motius erudits o arqueològics. Però d'aquests n'hi ha pocs. Lope de Vega no el pots representar així, avui. Però sí que pots llegir Cervantes, encara avui, i arreu.

—En tenim algun, a la llista?

—Llull. Sobretot Llull. I no hem d'oblidar que Guimerà va tenir una transcendència molt gran, fora de Catalunya també. Encara es representa una òpera en alemany a partir de *Terra baixa*. I el cinema de Hollywood es va interessar per ell. Però no va tenir el Nobel. I d'Echegaray o de Benavente, que el van tenir, qui se'n recorda?

—No us pregunto pel vostre cànon. Només us demano què aneu rellegant sempre...

—D'aquí o de fora?

—D'aquí.

—El *Llibre d'amic i amat* de Llull. És una cosa prodigiosa, excepcional. No és Shakespeare, que el pots representar sempre i per a tothom, però en el món del pensament, de la filosofia, de la mística, avui qualsevol persona del món interessada ha de llegir Llull. Rellegeixo Foix. En alguns moments, Riba i Espriu. Evidentment, Pla...

—Rodoreda?

—Sí, però com que estic a la Fundació Rodoreda la tinc sempre present i no em veig tan necessitat de rellegir-la. Però Rodoreda és molt gran.

—No està gens malament, aquest segle...

—Ni aquest segle, el segle XX, que jo encara considero el meu segle, ni l'anterior, el XIX. Són dos grans segles de la literatura catalana, que deixen unes quantes figures de molt nivell. I hem de pensar encara una altra cosa: aquesta cultura ha generat grans pintors, grans arquitectes, que pertanyen també a la mateixa onada cultural. Ho dic sempre: si Verdager hagués construït edificis i Gaudí hagués escrit versos, avui el que seria conegut a tot el món seria Verdager. I passa el mateix amb Miró i Foix, si voleu.

—Aquests dies he llegit en algun lloc que el gran mèrit de Castellet va ser introduir Josep Pla al cànon de la literatura catalana, contra el criteri del catalanisme.

—Això és una collonada. Pla és un personatge controvertit, pel seu paper durant la guerra i després de la guerra. I per això va haver-hi la polèmica sobre el Premi d'Honor, que també es va alimentar, en la direcció contrària des de *Destino*. Però Pla era llegit a les cases catalanistes. I apreciat. I Pla va parlar sempre de les seves coses, i per tant de l'Empordà, de Catalunya i del món a través dels seus viatges. Potser alguns el van condemnar, com a personatge. Però com a escriptor alguns no el vam condemnar mai. Només per dir quatre noms ben diferents, d'en Pla, en fem grans elogis en Porcel, en Joan Fuster, en Castellet i jo mateix. I Porcel i Fuster són tots dos, cadascú en el seu sentit, fills d'en Pla.

—Amb en Castellet vau mantenir el tracte i l'amistat tota la vida...

—Sí, encara els últims anys fèiem un sopar cada estiu i anàvem estant en contacte, tot i que la vida ens va anar portant a activitats prou diferents, jo molt dedicat a la universitat, ell al món editorial.

—Va canviar molt?

—Tothom canvia. Jo canvio, tu canvies... Però jo diria que ell va anar mantenint una continuïtat en la manera de ser i de pensar. No el vaig tractar en aquests últims temps de la malaltia, però m'han comentat que ho va dur amb una enorme serenitat, amb tota la dignitat. Fins al punt de decidir tot el que calia per a la cerimònia del seu enterrament...

“Quan es passa dels vuitanta anys com jo, ja sabeu que, en literatura, tot va i tot ve”

—Josep Maria Castellet va ser un home molt important per a la cultura catalana, però també per a la cultura en castellà. I tot i així, he tingut la sensació que en el moment de la seva mort se l'ha evocat més i amb més entusiasme des de la catalana que des de la castellana. Que la cultura castellana no l'ha fet seu, potser perquè no li acaba d'agradar haver-lo de compartir.

—No ho sé. Segons a quins diaris t'ho hagi mirat. Hi ha hagut reaccions molt diferents. Però és veritat que Castellet va ser molt important per a la literatura castellana. La influència, posem per cas, dels *Nueve novísimos*, va ser molt gran, no sé si en som del tot conscients. I *La hora del lector* és molt important, potser de les coses que més, de les que va fer. Però en el moment de la seva mort, allò que més s'ha valorat d'en Castellet ha estat la seva immensa feina editorial i crítica, i també l'escriptura memorialística, que va molt lligada a la seva feina d'editor. I això ho va fer en el món de la literatura catalana. A partir dels seixanta, la seva decisió, la seva aposta i el seu compromís amb la literatura catalana va ser total. *Ciento por ciento*, que diria en Cruyff.

VICENÇ VILLATORO

(Terrassa, 1957)

és escriptor i

periodista. Ha

estat president

de l'Institut

Ramon Llull entre

el 2011 i el 2013. Ha treballat en diversos mitjans de comunicació, i com a escriptor, ha publicat una trentena d'obres, algunes de les quals reconegudes amb premis de prestigi, com el Sant Jordi (*Evangelí gris*) i el Ramon Llull (*Tenim un nom*).